

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΘΕΣΙΝ ΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΕΚΡΟΝ
ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν καταθέτει δι' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς σεπτῆς σοροῦ σου, ἀείμνηστε Πρωθιεράρχα, τὸν στέφανον τοῦτον, σύμβολον τοῦ βαθυτάτου σεβασμοῦ καὶ τῆς υπερτάτης τιμῆς, διὰ τῆς ὁποίας Σὲ περιβάλλει.

Ἡ δρᾶσίς σου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ θὰ μείνῃ πάντοτε ἀλησμόνητος εἰς τὴν μνήμην τῶν συναδέλφων σου, οἵτινες ἐθαύμαζον ἐν τῷ προσώπῳ σου τὸν βαθυστόχαστον ὁμιλητὴν, τὸν σοφὸν εἰσηγητὴν ἐπιστημονικῶν ἀνακουνώσεων, τὸν ἤρεμον καὶ λελογισμένον συζητητὴν, τὸν ὑποδειγματικὸν ἐν παντὶ ἐπιστήμονα.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη δρᾶσίς σου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προεκάλει τὴν βαθυτάτην ἐκτίμησιν τῶν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ συναδέλφων, ὡς καὶ συμπάσης τῆς κοινωνίας. Τὸν γενικὸν σεβασμὸν ἐκίνει τὸ ὄντως ἀνεπίληπτον ἠθὸς σου πρῶτος, μακρόθυμος, ἀνεξίκακος, ἐλεήμων, ἀνώτερος παθῶν, «ἀγνείας ἀνάκτορον», ἥσο τὸ ἀληθὲς ὑπόδειγμα Χριστιανοῦ. Ἡ δὲ μόρφωσίς σου ἦτο ἀνωτέρα παντὸς ἐπαίνου παιδιόθεν σε κατεῖχεν «ἔρωσ θεομὸς» τῆς ἐπιστήμης. Τῆς ἀπεράντου σοφίας σου κεῖνται πρὸ ἡμῶν ἀψευδῆ μαρτύρια αἱ πλεῖστοι τὸν ἀριθμὸν καὶ σπουδαιότατα κατὰ ποιὸν συγγραφαὶ καὶ πραγματεῖαί σου, αἵτινες ἐξησφάλισάν σοι διεθνῆς ἐπιστημονικὸν ὄνομα καὶ κῦρος, ἐφόσον θὰ ὑφίσταται ἐπιστήμη. Παρὰ τὰς ἐκ τῆς ἀρχιερωσύνης σου πολυποικίλους φροντίδας, εὖρισκας πάντοτε καιρόν, ἀκαταπόνητε Πρωθιεράρχα, διὰ συγγραφῆν ἔργων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελεῶσιν εἰς αἰὲ πολυτιμοτάτην συμβολὴν διὰ τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ φήμη σου ἐξῆλθε τῶν ὁρίων τῆς πατρίδος καὶ τὸ ὄνομά σου ζῆ καὶ θὰ ζῆ ἐν δόξῃ καὶ τιμῇ εἰς ἅπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἰδίως κατέστης ἐθνικὸς ἀνὴρ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπώλεια πλήττει ἐκκλησίαν, ἐπιστήμην καὶ σύμπαν τὸ ἔθνος.

Καὶ τώρα, σεπτὲ Πρωθιεράρχα καὶ πολυσέβαστε πάτερ, ἀναπαύθητι εἰς τὴν

κατάπανσιν τοῦ Κυρίου σου ἀπὸ τῶν διηνεκῶν κόπων καὶ μόχθων, τοὺς ὁποίους ἐκ νεότητος κατέβαλλες ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, δι' ἣν τόσον ἐπόνεις καὶ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης, δι' ἣν τόσον ἐμόχθησας.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν θὰ διατηρῇ πάντοτε ἐν δόξῃ καὶ τιμῇ τὴν μνήμην Σοῦ, ὅστις ἐπῆρξες «φιλόθεος, φιλόπατρις καὶ φιλόανθρωπος ἀρχιερεὺς, ὁ ὄντως ἱερός, ὁ σοφὸς ὑποφήτης, τῆς ἐκκλησίας τὸ καύχημα, τὸ τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς ὄφελος, ὁ ἀμύμων ἀρχιερεὺς». Αἰωνία ἡ μνήμη σου πολυσέβαστε Πρωθιεράρχα!

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 17^{ΗΣ} ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1938

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΑΝΤ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΥ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Ὁ **Πρόεδρος** προκηρύσσει τὴν πλήρωσιν δύο προσέδρων ἐδρῶν, μιᾶς τῶν Φυσικοϊστορικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἑτέρας τῶν Ἐφηρμοσμένων Θετικῶν Ἐπιστημῶν καὶ καλεῖ τοὺς ἐνδιαφερομένους ὅπως ὑποβάλωσι τὰς αἰτήσεις αὐτῶν μετὰ τῶν οἰκείων τίτλων μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς 17 Ἰανουαρίου 1939.

Ἡ Ἀκαδημία προσεκλήθη, ὅπως μετὰσχῃ τοῦ ἐν Βερολίῳ συνερχομένου κατ' Ἀύγουστον 1939, VI Διεθνοῦς Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου.

ΕΚΛΟΓΗ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ

Ἐξελέγη τακτικὸν μέλος τῆς Τάξεως τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. **Μιχαὴλ Στεφανίδης**.

Ἐγκρίνεται ὁ ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 10^{ης} Νοεμβρίου ἐ.ξ., Προϋπολογισμὸς τῶν Ἐσόδων καὶ Ἐξόδων τῆς χρήσεως 1939.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ὁ **Γενικὸς Γραμματεὺς** καταθέτει τὰ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν ἀποσταλέντα συγγράμματα.

Ὁ κ. **Δ. Λαμπαδάριος**, παρουσιάζει τὸν ἐκπονηθέντα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ν. Α. Κρητικοῦ γενικὸν σεισμικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξαίρει δι' ὀλίγων τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ

Ὁ Πρόεδρος ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς συνεδρίας ἀνακοινοῖ, ὅτι ἡ Ἀκαδημία, συμφώνως πρὸς ἀπόφασιν αὐτῆς, τελεῖ σήμερον τὸ Ἐπιστημονικὸν μνημόσυνον τοῦ ἀποβιώσαντος ἀοιδίμου Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χρυσοστόμου, τακτικοῦ μέλους τῆς Ἀκαδημίας καὶ δίδει τὸν λόγον εἰς τὸν κ. Κωνσταντῖνον Δυοβουνιώτην, ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖ περὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου καὶ τῆς δράσεως τοῦ ἐκλιπόντος Ἱεράρχου.

ΛΟΓΟΣ

ΕΚΦΩΝΘΕΙΣ ΕΝ Τῇ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝ ΑΥΤῇ ΤΕΛΕΣΘΕΝ
Τῆ 17 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1938 ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΟΙΔΙΜΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΥΠΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ

Σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι, Κυρίαί καὶ Κύριοι.

Ἀναμφιβόλως ὁ θάνατος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ἀοιδίμου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου ἐστέρησε τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν ἐνὸς τῶν ἐπιλέκτων αὐτῆς μελῶν, τὴν μνήμην τοῦ ὁποίου θὰ διατηρῇ αὐτὴ ἀείποτε ἐν δόξῃ καὶ τιμῇ. Αἱ ἐν ταῖς δημοσίαις συνεδρίασι τῆς Ἀκαδημίας ἐπιστημονικαὶ αὐτοῦ ἀνακοινώσεις¹, δι' ὧν διεφώτιζε μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ἐπιστημονικῆς βαθυνοίας καὶ ὀξύτητος σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, παρηκολουθοῦντο

¹ Αἱ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ γενόμεναι ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου ἀνακοινώσεις, αἱ δημοσιευθεῖσαι ἐν τοῖς Πρακτικοῖς αὐτῆς, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

1. «Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἑλληνικῶν Ἀκαδημιῶν». (Τόμ. 2. 1927 σ. 200 ἔ).

2. «Περὶ τῆς ἀποδιομένης εἰς τὸν μέγαν Φώτιον δοξασίας περὶ ὑπάρξεως δύο ψυχῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ». (Τόμ. 5. 1930. σ. 251 ἔ).

3. «Προσφώνησις πρὸς τὸν Δημήτριον Αἰγνήτην κατὰ τὸν ἐορτασμὸν τῆς τεσσαρακονταετηρίδος αὐτοῦ ὡς διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν». (Τόμ. 6. 1931 σ. 21 ἔ).

4. «Λόγος περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Δημητρίου Μπαλάνου». (Τόμ. 6. 1931 σ. 88 ἔ).

5. «Παρατηρήσεις ἐπὶ ἀνακοινώσεως τοῦ κ. Δημ. Μπαλάνου». (Τόμ. 7. 1932 σ. 310 ἔ).

6. «Ὁ Ἀθηναϊκὸς κώδιξ τῶν πρακτικῶν τῆς Γ' οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς ἐκκλησίας Κύπρου». (Τόμ. 8. 1933 σ. 59 ἔ).

7. «Περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις ναῶν τῆς Κυράς». (Τόμ. 10. 1935 σ. 19 ἔ).

8. «Π ἐκκλησία καὶ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους». (Τόμ. 10. 1935. σ. 32 ἔ).

9. «Περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Ρώσων εἰς τὰ ζητήματα τῆς Ἀνατολῆς». (Τόμ. 12. 1937. σ. 156 ἔ).

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
1868—1938

πάντοτε μετὰ ἰδιαίτερας προσοχῆς καὶ θαυμασμοῦ ὑπὸ τε τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας, ἅτινα προσέτι ἐθαύμαζον πάντοτε καὶ τὸν ἐν ταῖς ἰδιαίτεραις συνεδρῖαις ἤρεμον καὶ πεφωτισμένον συζητητὴν, τὸν ἀληθῆ ἐπιστήμονα. Συνεργασθεὶς μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ Ριζαρείῳ σχολῇ, τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ οὕτω γνωρίσας αὐτὸν κατὰ βιάδος προθύμως ἐδέχθη, ὅπως ἐκφωνήσω κατὰ τὸ ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ μνημόσυνον, τὸ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τελούμενον κατὰ τὴν σημερινὴν αὐτῆς συνεδρῖαν, τὸν προσήκοντα λόγον.

Ὁ αἰοίδιμος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος¹ ἐγεννήθη ἐν Μαδύτῳ τῆς Θράκης τῇ 1^η Ἰουλίου τοῦ 1868 ἐξ εὐσεβῶν γονέων τοῦ Ἀναστασίου Παπαδοπούλου ἱερέως καὶ τῆς Φωτεινῆς, οἵτινες ἐνεστάλαξαν ἐν τῇ ἀγνῇ αὐτοῦ ψυχῇ τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς εὐσεβείας. Μετὰ τὰς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ προκαταρκτικὰς σπουδὰς ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλην τοῦ Γένους σχολὴν καὶ τὴν Ἱερατικὴν σχολὴν (1884-1887) καὶ εἶτα εἰς τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις Ἱερατικὴν σχολὴν τοῦ Σταυροῦ (1887-1888) καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν αὐτῆς εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν σχολὴν τῆς Σμύρνης (1888-1889), ἐξ ἧς ἔλαβε τὸ πτυχίον τοῦ Γυμνασίου. Ἐγγραφεὶς ἔπειτα εἰς τὴν Θεολογικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐφοίτησεν ἐν αὐτῇ ἐπὶ διετίαν ἀπὸ τοῦ 1889-1891. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, τῷ 1890, συνέγραψεν ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν τοῦ αἰοίδιμου καθηγητοῦ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου Σπυρίδωνος Αἰάμπρου τὴν πρῶτην αὐτοῦ ἱστορικὴν πραγματείαν περὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ Μαδύτου, τὴν ἐκδοθεῖσαν τύποις ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Μάδυτος ἡ πόλις τῆς Χερρονήσου», ἐν ἧ διαφαίνεται ἤδη ἡ πρὸς τὰς ἱστορικὰς ἐπιστήμας κλίσις αὐτοῦ. Τῷ 1891 τυχὼν τῆς προστασίας τῆς ἀειμνήστου βασιλίσσης ἡμῶν Ὀλγας ἀπεστάλη εἰς Ρωσίαν, ἔνθα ἐφοίτησεν ἐπὶ τετραετίαν εἰς τὰς Θεολογικὰς Ἀκαδημίας τοῦ Κιέβου (1891-1893) καὶ τῆς Πετροπόλεως (1893-1895), ἐξ ἧς ἔλαβε τὸ θεολογικὸν αὐτοῦ δίπλωμα τῷ 1895 ὑποβαλὼν ὡς ἐναίσιμον διατριβὴν τὴν περὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου πραγματείαν αὐτοῦ, ἣτις ἐκρίθη εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Μπολότωφ δημοσιευθέντος ἀποσπάσματος αὐτῆς ῥωσιστὶ ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Ἀκαδημίας. Ἐπανιδρυθείσης τῆς ἐν Ἱεροσο-

¹ Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου πρβλ. «Βιογραφίαι ζώντων καθηγητῶν». (Τόμ. Β'. τεύχ. Α'. Ἐν Ἀθήναις 1920 σ. 23-27). Ἐναίσημα ἐπὶ τῇ τριακοστῇ πέμπτῃ ἐπετηρῖδι τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ μακαριωτάτου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος». (Ἐν Ἀθήναις 1931 σ. 1-23). Δημ. Ε. Μπαλάνου «Ἡ θεολογικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις 1837-1937». (Ἐν Ἀθήναις 1931 σ. 154-155 ἐν τοῖς Ἐναίσιμοις καὶ ἔπειτα ἐν ἰδίῳ τεύχει). Τοῦ αὐτοῦ «Ἐκατονταετηρίς 1837-1937 Α'. Ἱστορία τῆς θεολογικῆς σχολῆς». (Ἐν Ἀθήναις 1937 σ. 14 καὶ 45-46). Βασιλείου Στεφανίδου Ἐορτασμός τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ ἐπιτίμου καθηγητοῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος καὶ τῶν ὁμοτίμων καθηγητῶν Ζήκου Ρώση καὶ Ἰωάννου Μεσολωρᾶ». (Ἐν Ἀθήναις 1933 σ. 5-9).

λύμοις Θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Σταυροῦ διορίσθη καθηγητὴς αὐτῆς, τῷ 1895, μετὰ τετραετῇ δ' εὐδόκιμον ἐν αὐτῇ διδασκαλίαν διευθυντῆς αὐτῆς καὶ ὡς τοιοῦτος παρέμεινε μέχρι τοῦ 1909 ἐργασθεὶς οὕτω ἐν αὐτῇ ἐπὶ 14 ἔτη (1895-1909). Τῷ 1900 προσῆλθεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου χειροτονηθεὶς τῇ 4 Μαρτίου τοῦ 1900 διάκονος καὶ τῇ 14 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης. Κατὰ τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις παραμονὴν αὐτοῦ ἴδρυσεν τὸ θεολογικὸν περιοδικὸν «Νέα Σιών», τὸ ἀνελλιπῶς ἔκτοτε ἐκδιδόμενον, καταπλουτίζων αὐτὸ διὰ τῶν σοφῶν αὐτοῦ μελετῶν. Ἀπομακρυνθεὶς τῷ 1909 τῶν Ἱεροσολύμων ἕνεκα τῶν γνωστῶν ἀνωμαλιῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας διέτριψεν ἐπὶ διετίαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὡς προϊστάμενος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἐθαγγελισμοῦ (1909-1911). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Θεολογικὴ σχολὴ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἀπένευμεν εἰς αὐτὸν τὸ δίπλωμα τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος τῆς Θεολογίας «ὡς πολλὰ καὶ σπουδαῖα θεολογικὰ ἔργα συγγράψαντα» ὡς ἀναφέρεται ἐν τοῖς πρακτικοῖς αὐτῆς. Τῷ 1911 διορίσθη διευθυντῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ριζαρείου σχολῆς, ἐν ἣ ἐιργάσθη ὡς τοιοῦτος ἐπὶ δωδεκαετίαν (1911-1923), τῷ δὲ 1914 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς γενικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου διαδεχθεὶς τὸν ἀοίδιμον Ἀναστάσιον Διομήδους Κυριακόν. Ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ ἐδίδαξεν ἐπὶ ἑννέα ἔτη ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1923. Τῷ 1923 ἐξελέγη ὑπὸ τῆς τότε πενταμελοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ὀνομασθεὶς ἔπειτα δι' ἀποφάσεως τῆς μετὰ τινος μῆρας τοῦ αὐτοῦ ἔτους συνελθούσης Ἱεραρχίας τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος. Ἀξίον μνείας εἶναι ἐνταῦθα ὅτι ἡ Θεολογικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, κενοῦ ἔτι ὄντος τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου Ἀθηνῶν, ὑπέβαλεν ὑπόμνημα παμψηφεί ἐγκριθὲν ὑπ' αὐτῆς πρὸς τὸν τότε πρόεδρον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τὸν πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, δι' οὗ ὑπεδείκνυε τὸν Χρυσόστομον Παπαδόπουλον ὡς τὸν ἐνδεδειγμένον μητροπολίτην Ἀθηνῶν. Ἀμα τῇ ἀνόδῳ εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον ἤρξατο ἐκδίδων τὸ Θεολογικὸν περιοδικὸν «Θεολογία» καὶ τὸ ἐπίσημον δελτίον τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Ἐκκλησία», ἐν οἷς ἔγραφε περισπουδάστους διατριβάς. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξελέγη προτάσει τῆς Θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὑπὸ τῆς ὀλομελείας τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ ἐπίτιμος καθηγητῆς ἐξακολουθήσας καὶ μετὰ ταῦτα γὰ διδασκῆ ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ ἐπὶ τινος ὥρας κατ' ἔτος. Τέλος τῷ 1926 ἰδρυνθείσης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν διορίσθη μεταξὺ τῶν πρώτων αὐτῆς μελῶν.

Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος παρὰ τὰς μεγάλας καὶ ἐπιπόνους ἐργασίας αὐτοῦ, ὡς διευθυντοῦ Ἐκκλησιαστικῶν σχολῶν, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος καὶ προέδρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου εὗρισκε

πάντοτε χρόνον, ὁ ἀκαταπόνητος οὗτος ἀνὴρ, πρὸς συγγραφὴν ἐπιστημονικῶν ἔργων καὶ διατριβῶν, δι' ὧν ἐπλούτισεν, εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἐκ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων θεολόγων, τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην. Βαθὺς γνώστης τῆς βιβλικῆς καὶ τῆς τῶν Πατέρων τῆς ἐκκλησίας φιλολογίας, κάτοχος πολλῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, πεποικισμένος δι' ἀξιοθαυμάστου δξυνοίας καὶ βαθυνοίας, συνέγραψε συγγράμματα εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ εἰς ξένας γλώσσας εὐμενέστατα κριθέντα ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ξένων ἐπιστημόνων, ὧν τινὰ καὶ εἰς ξένας μεταφράσθησαν γλώσσας. Πρὸ τῆς τοιαύτης ἐπιστημονικῆς παραγωγῆς αὐτοῦ, δι' ἧς ἐξησφάλισε διεθνὲς ἐπιστημονικὸν ὄνομα καὶ κῆρος, οἱ σύγχρονοι καὶ μεταγενέστεροι αὐτοῦ θὰ ἐξίστανται πάντοτε ἀποροῦντες πῶς ἡ ζωὴ ἐνὸς ἀνδρὸς ὑπὸ τοσοῦτων καὶ τηλικούτων βεβαρημένη ὑποχρεώσεων ἐξήρκεσε πρὸς συγγραφὴν τοσοῦτων πολυτίμων ἐπιστημονικῶν ἔργων. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ὑπῆρξεν ὁ χαλκέντερος καὶ πολυγραφώτατος συγγραφεὺς τῆς παρ' ἡμῶν θεολογικῆς ἐπιστήμης τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ, πεντακόσια περίπου τὸν ἀριθμὸν, δι' ὧν ὄντως ἐτίμησε τὴν ἑλληνικὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην, ἀποτελοῦσι πολυτιμοτάτην συμβολὴν εἰς τὴν παρ' ἡμῶν καθόλου θεολογικὴν ἐπιστήμην.

Πλήρη κατάλογον τῶν ἐργασιῶν τοῦ Χρυσοστόμου μέχρι τοῦ ἔτους 1931 εὐρίσκομεν ἐν τοῖς «Ἐναισίμοις», τοῖς ἐκδοθεῖσι τῷ 1931 ἐπὶ τῇ τριακοστῇ πέμπτῃ ἐπετηρίδι τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ δράσεως. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔγραψε καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἔργα καὶ διατριβὰς ἀξίας πολλῆς προσοχῆς. Τὰ ἔργα τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι ἰδιὰ ἱστορικὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Κύπρου, Ἑλλάδος, Ρωσίας, Σερβίας, Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας ὡς καὶ εἰς τὰς ἑτεροδόξους ἐκκλησίας, Δυτικὴν, Διαμαρτυρομένην καὶ Ἀγγλικανικὴν, καὶ εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον ἐκκλησίαν. Ἐκτὸς τῶν ἱστορικῶν τούτων ἐργασιῶν συνέγραψεν ὁ Χρυσόστομος καὶ ἐργασίας ἀναφερομένας εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν πολλοῦ λόγου ἀξίας. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν τύποις ἐκδοδομένων ἐργασιῶν του κατέλιπεν ὁ Χρυσόστομος καὶ πολλὰ ἀνέκδοτα ἔργα, ὧν τινὰ ἔτοιμα πρὸς ἔκδοσιν. Μεταξὺ τούτων ἄξια ἰδίως προσοχῆς εἶναι τὰ περὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, περὶ Μακράκη καὶ πρὸ παντὸς ἡ ἱστορία τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας, ἧς τὴν ἐκτύπωσιν μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου εἶχεν ἀποφασίσει. Τὰ κατάλοιπα τοῦ Χρυσοστόμου, δι' ὧν διαφωτίζονται πλεῖστα σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ἱστορίας τῆς ἐκκλησίας, καὶ πρὸ παντὸς ἡ ἱστορία τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας, πρὸς καθαρισμὸν τῆς ὁποίας εἰργάσθη ἐπὶ δέκα καὶ ὀκτὼ ὅλα ἔτη, πρέπει νὰ ἐκδοθῶσιν. Ὁρθὸν θὰ ἦτο ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν τιμῶσα τὴν μνήμην ἐνὸς τῶν διαπρεπῶν αὐτῆς μελῶν νὰ ἀνελάμβανε τὴν ἐκτύπωσιν τῆς ἱστορίας τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας ἔχουσα τὴν πεποιθήσιν ὅτι διὰ τῆς ἐκδόσεως

ταύτης θέλει προαγάγει τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην καὶ διαχύσει ἐπὶ πολλῶν σκοτεινῶν μέχρι τῆς σήμερον σημείων, ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἄπλετον φῶς.

Τοιοῦτος ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἐκλιπόντος ἀρχιεπισκόπου ἀοιδίμου Χρυσοστόμου ἐν δυνατῇ συντομίᾳ.

Σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι, Κυρίαὶ καὶ Κύριοι.

Ὁ χρόνος καὶ μάλιστα ὁ μετὰ τὸν θάνατον διαλύει τὴν ἐμπάθειαν καὶ τὸν φθόνον, ὡς τὸ φῶς διαλύει τὴν ὀμίχλην, καὶ οὕτω ὀπισθεν τῆς διαλυθείσης ταύτης ὀμίχλης, ἥτις ἐκάλυπτεν ἐνίοτε τὴν ἀξίαν τῆς μεγάλης ταύτης προσωπικότητος, βλέπει τις ἤδη διαυγῆ τὴν γλυκεῖαν αὐτοῦ μορφὴν, τὴν ἐμψυχουμένην ὑπὸ τῆς ὥραιας καὶ ἀγίας αὐτοῦ ψυχῆς καὶ κατανοεῖ πλήρως τὴν ἀπώλεσεν ἢ θεολογικὴ ἐπιστήμη, ἢ ἐκκλησία καὶ τὸ ἔθνος καθόλου ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου. Ἡ ὁδός, ἣν εἶχε διαχαράξει καὶ ἣν ἤθελε νὰ βαδίσῃ, ὅπως φθάσῃ εἰς τὸ τέρας, τὸ τέρας τὸ τόσον ὥραϊον, ὅπερ τοσάκις εἶχεν ὀνειρευθῆ, νὰ ἴδῃ δηλαδὴ τὴν ἐκκλησίαν ἡμῶν μεγάλην καὶ ἀξίαν τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, ἢ ὁδός αὕτη καὶ μάλιστα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του δὲν ἦτο ἐστρωμένη πάντοτε διὰ ῥόδων, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ δι' ἀκανθῶν. Αὗται δὲν τὸν ἐφόβιζον, ἐβάδιζε πάντοτε πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἀλλ' ἐνῶ ἐβάδιζε πρὸς τὰ ἐμπρός, αἱ ἄκανθαι ἐκεῖναι, αἱ χονδραὶ καὶ ἀναίσθητοι, αἵτινες πολλάκις εἶχον πληγῶσαι αὐτὸν βαδίζοντα πάντοτε πρὸς τὰ ἐμπρός, τὸν ἐπλήρωσαν εἰς τὴν εὐαίσθητόν του καρδίαν καὶ ἡ αἱματομένη καρδία του ἐπὶ τοῦ πόνου καὶ τῆς ὀδύνης καταληφθεῖσα ἔπαυσε νὰ κτυπᾷ. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηναίων καὶ πάσης Ἑλλάδος Χρυσόστομος ἀπέθανεν, ἀλλ' ἡ μνήμη αὐτοῦ θὰ μένῃ ἀγῆρως καὶ ἀφθίτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους καθόλου. Τόση ἀγάπη, ἣν ἐνέκλειον τὰ εὐγενῆ αὐτοῦ στήθη, τόση ζωὴ, τόση δρᾶσις, τόσα ἔργα τῆς ἀληθοῦς ὥραιας καὶ χριστιανικῆς του καρδίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λησμονηθῶσιν. Ἡ ἀγία Γραφὴ ρητῶς τονίζει «Μνήμη δικαίων μετ' ἐγκωμίων, ὄνομα δὲ ἀσεβοῦς σβέννυται» (Παροιμ. 10, 7). Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι ὁ Χρυσόστομος, ὁ ἀνεπίληπτος τὸ ἦθος, ὁ ἀπλοῦς τοὺς τρόπους, ὁ μετριόφρων, ὁ εὐπρεπής, ὁ πρᾶος, ὁ μακροθύμος, ὁ φιλόανθρωπος, ὁ πλήρης ἀνταπαρνήσεως καὶ ἀγάπης ἀποθνήσκων ἠδύνατο εἶπερ τις καὶ ἄλλος νὰ εἴπῃ μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα, λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής» (Β' Τιμ. 4, 7 ε'). Ὅντως ὁ Χρυσόστομος ἐργαζόμενος νυχθημερὸν μετὰ παραδειγματικῆς ἀνταπαρνήσεως καὶ αὐτοθυσίας καὶ καταβληθείς ὑπὸ τῶν μεγάλων αὐτοῦ μόχθων, οὗς διηνεκῶς κατέβαλλεν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀπέ-

θανεν, ὅπως μεταβῆ εἰς τὴν αἰωνίαν ἀνάπαινον, τὴν ἡτοιμασμένην ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τὰς δικαίας ψυχάς, τὰς ἀγωνισθείσας ἐπὶ τῆς γῆς τὸν καλὸν ἀγῶνα.

Αἰωνία αὐτοῦ ἡ μνήμη.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ

ΠΑΙΔΟΛΟΓΙΑ. — Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀσκήσεως ἐπὶ τὰς διαφόρους νοητικὰς δεξιότητας* (ἐπὶ τῇ βάσει πειραματικῶν ἐρευνῶν), ὑπὸ Ν. Ἐξαρχοπούλου.

Ἐν προτέρᾳ ἡμῶν ἀνακοινώσει πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, γενομένη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος¹, ἐξητάσαμεν τὸ σπουδαιότατον πρόβλημα περὶ τοῦ ἀσκητοῦ ἢ μὴ τῆς νοημοσύνης καί, στηριζόμενοι ἐπὶ πειραματικῶν ἐρευνῶν, κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αὕτη ὑφίσταται διὰ καταλλήλου ἀσκήσεως ἀξίαν λόγου ὕψωσιν. Τῆς ἀνακοινώσεως ἐκείνης ἀποτελεῖ συμπλήρωμα ἡ παροῦσα, ἥτις ὑποκείμενον ἔχει, «Τίς ἢ ἐξέλιξις, τὴν ὁποίαν ὑφίστανται διὰ τῆς ἀσκήσεως αἱ διάφοροι νοητικαὶ δεξιότητες, καὶ δὴ ἐκεῖναι, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπαρτίζεται ἡ νοημοσύνη».

Ἀνάγκη ὅμως ἐν πρώτοις νὰ ἐξετάσωμεν, τίνες εἶναι αἱ δεξιότητες αὗται αἱ τὴν νοημοσύνην ἀπαρτίζουσαι. Ὡς γνωστόν, περὶ τῆς φύσεως τῆς νοημοσύνης ἔχουσι διαμορφωθῆ διάφοροι θεωρίαι. Τὰς σχετικὰς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο γνώμας ἡμῶν ἀνεπτύξαμεν ἐν εἰδικῇ ἀνακοινώσει ἡμῶν πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν². Κατὰ τὰ ἐκεῖ δὲ ρηθέντα θεωροῦμεν, ὅτι ἡ νοημοσύνη δὲν πρέπει νὰ συγχέηται οὔτε πρὸς τὴν ἰδιοφυίαν ἢ τὸ τάλαντον, οὔτε πρὸς τὴν ἰκανότητα τοῦ μανθάνειν, οὔτε πρὸς τὴν εὐχέρειαν περὶ τὴν γλωσσικὴν διατύπωσιν τῶν ἰδεῶν. Δὲν συντασσόμεθα ὡσαύτως πρὸς τὴν γνώμην ἐκείνων, οἵτινες ἀποδέχονται, ὅτι ἡ νοημοσύνη εἶναι ὄρος δηλῶν τὸ σύνολον τῶν λειτουργικῶν τῶν γνωστῶν ἐπὶ μέρους νοητικῶν δεξιοτήτων. Οὗτοι ἀποκρούουσι τὴν ἐκδοχὴν τῆς ὑπάρξεως νοημοσύνης ὑπὸ μορφὴν ἐνιαίας ψυχικῆς λειτουργίας καὶ θεωροῦσιν, ὅτι ὁ ὄρος οὗτος εἶναι συνοπτικὴ ὀνομασία τῶν ὅλων νοητικῶν δυνάμεων.

Τὴν νοημοσύνην ἐκλαμβάνομεν ὡς κατάστασιν γενικὴν καὶ ἰδιόρρυθμον, ὡς δεξιότητα γενικὴν, ἥτις ἐμφανίζεται ἐν πάσαις ταῖς νοητικαῖς λειτουργίαις τοῦ προσώπου, ἐπιδρῶσα ἐπ' αὐτάς καὶ προσδίδουσα εἰς αὐτάς διὰ τῆς συμμετοχῆς τῆς ἰδιαίτερον

* N. I. EXARCHOPOULOS.—Über den Einfluss der Übung auf die Intelligenzfunktionen. (Auf Grund experimenteller Untersuchungen).

² Ἐκ τοῦ Ἐργαστηρίου Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

¹ Ἴδε Ν. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ, Τὸ ἀσκητὸν τῆς νοημοσύνης. Συμβολὴ εἰς τὴν ἐρευναν τῆς νοημοσύνης καὶ τῆς καλλιέργειας αὐτῆς. Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 12, 1937, σ. 432 κέξ.

² Ἴδε Ν. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ ἐννοια τῆς νοημοσύνης. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 6, 1931, σ. 69 κέξ.